

07/04/2020

## - דחוף -

לכבוד:

דור בלוך, רכז תכניות אסטרטגיות

גלעד קצב, רפרנט תכניות אסטרטגיות

אגף תקציבים, משרד האוצר

שלום רב,

### **הנדון: סיוע מיידי להתמודדות הכפרים הבדווים בנגב עם משבר הקורונה**

אנו, ארגוני חברה אזרחית יהודית-ערבית הפועלים בנגב, פונים אליכם בדרישה דחופה לפעול לאלתר למתן מענה לצרכים ולאתגרים המיוחדים אתם מתמודדים תושבי הכפרים הבדווים בנגב<sup>1</sup> לאור המשבר הבריאותי, החברתי והכלכלי הפוקד אותם כתוצאה ממגפת הקורונה.

הכפרים הערבים-הבדווים בנגב סובלים מזה עשרות שנים מתשתיות פיזיות ומוניציפליות רעועות במקרה הטוב, ובמרבית המקרים ממחסור מוחלט בתשתיות. מחסור זה מורגש ביתר שאת במצב החירום הנוכחי, כאשר ברור כי המשאבים הקיימים בימי שגרה אינם מספקים לצורך התמודדות עם התנאים המיוחדים הנדרשים לצורך הגנה על תושבי הכפרים מפני הידבקות בנגיף ומצוקה חברתית וכלכלית, ואף אינם מאפשרים לתושבי הכפרים לעמוד בהנחיות הממשלתיות הבסיסיות להגנה מפני הנגיף.

להלן התייחסותנו למספר סוגיות מרכזיות הדורשות טיפול דחוף במיוחד, הן בטווח הזמן המיידי למניעת החרפת המשבר והתפשטות המחלה, והן לאחר מכן, לטיפול בנזקים הצפויים כתוצאה ממצב החירום הכללי:

#### **1. שמירה על הנחיות משרד הבריאות לעניין בידוד וריחוק חברתי - הקמת מרכזי בידוד**

מדיניות ממשלתית של אי-הכרה, אי-תכנון והריסת בתים, הביאה לכך שתנאי המגורים בכפרים הבדואים מתאפיינים בצפיפות קיצונית, ללא מרחבים המאפשרים בידוד של חולה מסביבתו הקרובה. בנוסף, אי-אספקת שירותי רווחה וטיפול בקשישים ואוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים, המוגדרות כאוכלוסיות בסיכון גבוה להידבקות במחלה, אינו מאפשר להפרידן מסביבתן, לצורך הגנה מפני הידבקות בנגיף<sup>2</sup>.

**המלצותינו:**

**יש להעמיד לרשות התושבים באופן מיידי באופן מרכזים אשר יאפשרו בידוד החולים או אלו שנחשפו לחולים, על מנת למנוע הדבקה בקנה מידה נרחב.** לצורך כך, ניתן להשתמש בשלב הראשון מוסדות ציבוריים בכפרים המוכרים ומרכזי שירותים חיוניים בכפרים הבלתי מוכרים, בהם

<sup>1</sup> המדובר בכפרים המקבלים שירותים מהמועצות האזוריות 'אלקסום' ו'נווה-מדבר'. סה"כ 11 כפרים מוכרים ו-35 כפרים בלתי-מוכרים.

<sup>2</sup> בנושא זה, נשלחו בשבועות האחרונים פניות מטעם מועצה אזורית 'אלקסום' ומארגוני חברה אזרחית בנגב, בבקשה להשמיש מבנים קיימים ולהפכם למרכזי בידוד עקב תנאי המגורים הקשים

מוסדות חינוך ושירותים ציבוריים אחרים במבנים יבילים אשר עומדים ריקים בתקופה זו. לאור העובדה שברוב הכפרים הבלתי-מוכרים לא קיימים מרכזי שירותים, ניתן להציב בהם מבנים יבילים באופן זמני לצורך הקמת מרכזי בידוד. לחלופין, ניתן לשקול שימוש במבנים אחרים. לדוגמה: בתי מלון ואכסניות באזור.

בנוסף, יש לפעול להנגשת "מלוניות קורונה" עבור החולים הקלים במחלה באזור הדרום (בבאר-שבע, דימונה, ערד, ירוחם או ברהט), ולשכן בהם באופן מיידי את תושבי הכפרים החולים במחלה.

נתייחס בהקשר זה, לפנייתם של ראשי הרשויות הבדואיות בנגב יחד עם חברת 'סהרה מדיק' שנשלחה ב-31.3.20, **להקמת בית חולים שדה בעיר רהט**, שיתן מענה לחולי ומבודדי הקורונה ביישובים הבדווים. נבקשכם לתמוך ביוזמה זו ככל שניתן.

## 2. **תברואה ומים זורמים**

תושבי הכפרים הבלתי מוכרים סובלים ממגוון בעיות תברואה, כולל מחסור בתשתיות ביוב, איסוף אשפה וכן חיבור לקוי למים, המתאפיין בלחץ מים נמוך ובלתי-רציף, ואיכות מים נמוכה. לכך נוספות בעיות של עלות-מים גבוהה במיוחד, עבור אותם התושבים שאינם מחוברים לספק-מים מפוקח (תאגיד המים 'מימי-הנגב'), אלא מקבלים מים ישירות מנקודה מרכזית של חברת מקורות. במצב החירום שבו מונחים התושבים להישאר בבתיהם ולהרבות בשטיפת ידיים ושמירה על היגיינה, מצוקת המים מונעת מתושבי הכפרים למלא אחר ההנחיות. בנוסף, המצוקה הכלכלית הצפויה עבור רבים מהתושבים שיאבדו את עבודתם, מחריפה עקב חובת תשלום סכומי כסף גבוהים במסגרת חשבון המים.

המלצותינו:

כפיתרון קבע **ראוי כי רשות המים תפעל להאיץ את חיבור כלל הכפרים לתאגיד המים 'מימי-נגב'**, שכבר החל בחלק מהכפרים. כפיתרון זמני, **אנו מבקשים כי תינתן הנחיה לחברת מקורות להנחה רוחבית בתשלומי המים לחודשים הקרובים בכפרים הבדווים**, וזאת על-מנת להקל על התושבים את העמידה בהנחיות לשמירה על ניקיון, כמו גם את ההתמודדות עם המצב הבריאותי והכלכלי הקשה.

## 3. **נגישות פיזית לשירותי בריאות ושירותים נוספים**

ברובם מוחלט של הכפרים הבלתי מוכרים לא קיימות מרפאות והנגישות לשירותי בריאות הינה מינימלית<sup>3</sup>. על אף ששירותי החירום של מד"א הונחו להיכנס לכפרים הבלתי מוכרים, תשתית הדרכים הגרועה מונעת מהם את הגישה לבתי התושבים. במצב זה, לא ניתן לבצע בדיקות קורונה או לספק כל שירות רפואי נחוץ אחר במצבי חירום. בהקשר זה, יש לציין כי כבר בשנת 2009 התקבלה החלטת ממשלה לתקצב סלילת כבישי גישה ל-7 מרכזי השירותים החיוניים בכפרים הבלתי מוכרים, אולם סלילת כבישי הגישה טרם הושלמה. בנוסף, בשנת 2018 הונחה על שולחנכם בקשה לתקציב מטעם המועצות האזוריות אלקסום ונווה-מדבר, לצורך שיפור מצב דרכי העפר המשמשות בימי שגרה להסעות התלמידים בתחומי המועצות, כולל בכפרים הלא מוכרים. מיזמי התשתיות הנ"ל משמעותיים בימי שגרה, ואף יותר בימי חירום.

<sup>3</sup> ב-4 כפרים בלתי מוכרים בלבד קיימות מרפאות: אלזרנוג, עבדה, עווג'אן ווואדי אלנעם. עתירה דחופה הוגשה בנושא זה בתאריך 1/4/20 ע"י עמותת עדאלה, המועצה לכפרים בלתי-מוכרים וגופים נוספים

המלצותינו:

**יש לוודא כי רכבי מערך החירום (מד"א) מסוגלים להגיע אל הכפרים הבלתי מוכרים.** ניתן לבצע זאת ע"י עבודות מואצות לשיפור מצב דרכי העפר המרכזיות בהתאם למתווה שהוצע ע"י המועצות האזוריות. לחלופין, ניתן להקצות רכבי חירום בעלי עבירות גבוהה שישמשו באופן ייעודי את תושבי הכפרים לאורך תקופת המשבר, או להקים תחנות "היבדק-וסע" בצמתים מרכזיות או במרכזי הכפרים המוכרים.

#### **4. נגישות טכנולוגית לשירותים**

בתנאי הבידוד המוגדרים בהנחיות משרד הבריאות ונאכפים בהתאם עברו רבים מהשירותים הציבוריים והאחרים למרחב הוירטואלי: ייעוץ רפואי, הגשת בקשות וקבלה של דמי אבטלה וכן חינוך ונגישות למערכת החינוך ע"י מנגנוני למידה מרחוק. מערכת החינוך הפועלת כיום במודל של למידה מרחוק. הכפרים הבדוים סובלים מבעיות כרוניות של מחסור בתשתיות חשמל, אינטרנט וקליטה סלולארית גרועה. נוסף על כך, רבות המשפחות מרובות הילדים שברשותן אין מספיק מכשירי קצה חיוניים להשלמת החיבור למערכת הדגיטלית כמו מחשב, מכשיר סלולרי או טאבלט. כך, בנוסף לנגישות הפיזית הגרועה, רבים מתושבי הכפרים סובלים מחוסר בנגישות טכנולוגית לשירותים חיוניים.

מבירור שעשינו, עולה כי קיימות יוזמות של משרדי ממשלה (משרדי החינוך, החקלאות והתקשורת) להקמת תשתית ניידת וקלה להתקנה שתאפשר כיסוי קליטה סלולארית ואינטרנט מלאה, וכן יוזמות לחלוקת מכשירי קצה.

המלצותינו:

**יש להרחיב ולתקצב את היוזמות הנ"ל, ככל הדרוש על מנת לאפשר לכל תושבי הכפרים גישה נאותה לשירותים הטכנולוגיים הדרושים להם לצורך תפקוד במצב החירום.**

שני מישורי הפעולה הדרושים:

- א. הבטחת כיסוי אינטרנט וקליטה סלולארית.
- ב. חלוקת מכשירי קצה בהיקף מספק.

#### **5. למידה מרחוק**

מדיניות משרד החינוך במשבר הקורונה היא העברת הלמידה הפרונטלית ללמידה מקוונת הנשענת על שיעורים מקוונים וביצוע שיעורי בית מתוך אתרי אינטרנט שונים. בנגב מעל ל-30,000 תלמידים בכפרים הבדוים, אשר רובם ככולם אינם מסוגלים מן הסיבות שפורטו לעיל לקיים שגרה של למידה מרחוק ולמעשה, אינם יכולים לקחת חלק בפעילות מערכת החינוך בעת הזו.

המלצותינו:

**קיימות יוזמות מקומיות שונות לפיתרון בעיית הלמידה מרחוק בכפרים,** ע"י יצירת אפליקציות חינוכיות שאינן דורשות חיבור לרשת האינטרנט או הסלולאר, או ע"י חלוקת ערכות למידה מודפסות.

שיתוף פעולה ותמיכה כלכלית ביוזמות אלו, בשילוב עם חלוקת מכשירי קצה רבים ככל הניתן בכפרים והתקנת תשתיות התקשורת הנדרשות כפי שפורט בסעיף הקודם, יוכלו לתת מענה מיידי לבעיה זו. נשמח לסייע בקישור לארגונים הפועלים בתחום זה.

עם זאת עד להשלמת התשתית הנ"ל **שירותי החינוך הבסיסיים בכפרים המוחלשים ביותר גם בימי שגרה, נפגעו פגיעה חמורה** והפערים בין תושבי הכפרים הלא מוכרים ושאר קבוצות האוכלוסיה בישראל, הולכים וגדלים באופן שיהיה קשה לתיקון ללא **הקצאת משאבים ייעודית שמטרתה הכנת תכנית לסגירת הפערים בין מערכת החינוך הערבית בדרום לשאר תלמידי הארץ.**

## 6. מצוקה כלכלית ואי-ביטחון תזונתי

תושבי הכפרים הבלתי מוכרים הם אחת הקבוצות העניות ביותר בארץ ובמקרים רבים מסתמך משק בית על מפרנס יחיד. אובדן מקור הכנסה עלול לדרדר תושבים רבים לעוני קיצוני ולחרפת רעב, כאשר גמלאות וקצבאות המתקבלות באופן קבוע לא יספקו מענה למצוקה החריפה. הדבר אמור עוד יותר בתקופה הנוכחית, בפתחו של חודש הרמדאן.

שני גורמים נוספים מחריפים את חוסר הביטחון התזונתי בכפרים הבדואים:

א. המחסור בחנויות לממכר מזון בכפרים הבלתי מוכרים, גורם לכך שבימים כתיקונם עורכים תושבי הכפרים קניות בבאר-שבע וביישובים המוכרים. המחסור בתשתיות שהוזכר לעיל, יחד עם צמצום שירותי התחבורה הציבורית, מקשים על התושבים שאין ברשותם רכב את ההצטיידות במוצרי בסיס. **ככל שתמשיך מגמת החמרת ההנחיות לשמירה על ריחוק חברתי, צפויה הבעיה להחריף.**

ב. הפסקת פעילותה הסדירה של מערכת החינוך, מונעת מרבים מהתלמידים ארוחת צהריים חמה שהתקבלה במוסדות החינוך במסגרת תכניות הזנה שונות.

המלצותינו:

**פעילות מיידיית של משרד הרווחה ומשרד החקלאות, תוך שיתוף הרשויות המקומיות, למתן מענה חירום לצרכים התזונתיים הבסיסיים של תושבי הכפרים בדגש על תלמידי בתי הספר ולטיפול במשבר הכלכלי החברתי המתהווה בכפרים.**

בהקשר זה, אנו קוראים לשיתוף פעולה עם ארגונים מקומיים הפועלים לחלוקת מצרכי בסיס בקרב התושבים. נשמח לעזור בקישור לגופים הרלוונטיים.

## 7. עצירה לאלתר של פעולות אכיפה

לאור כל האמור לעיל, בלתי סביר לאפשר המשך פעולות אכיפה (כגון חלוקת התראות לקראת הריסת בתים, חריש שדות, איסוף עדרים, הטלת קנסות ואף הגשת זימונים לחקירה) מקשה על תושבי הכפרים את ההתמודדות עם המשבר אף יותר.

בהמשך לפניות שנשלחו בשבוע שעבר ליועץ המשפטי לממשלה, נודע לנו כי הוחלט להפסיק את פעולות האכיפה בזמן המשבר ואנו מברכים על כך ומקווים כי ההחלטה להפסיקם הובאה לידיעת כל הגורמים הרלוונטיים בדגש על רשויות האכיפה.

**אנו מבקשים להמשיך ולוודא כי כל פעולות האכיפה מופסקות לאלתר.** בפרט, פעולות הנוגעות למבנים קיימים אשר התבצעו בהם תיקוני נזקים שנגרמו ע"י סופות החורף.

בברכה,

עטיה אלאעסם, יו"ר המועצה לכפרים הבלתי מוכרים בנגב

אלה גיל, רכזת פרויקט קידום שוויון בנגב, עמותת סיכוי

סולטן אבו-עובייד, מנהל משרד שת"יל בנגב

פהימה עטאונה, מנכ"לית סיראג' לקידום הייטק בחברה הבדואית

גאדה אבו ג'אבר-ניג'ם, מנכ"לית אינג'אז – מרכז מקצועי לקידום הרשויות המקומיות הערביות

ספאא סלימאן, סמנכ"לית, תמר – המרכז הרב-תחומי (ע"ר)

יוסף אלעמור, עמותת לנה לחינוך, רווחה ובריאות בחברה הערבית

מרואן אבו פריח, רכז סניף עדאלה בנגב, המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

העתקים:

עו"ד מודר יונס, יו"ר הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל

מר יאיר מעיין, מנכ"ל הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב

מר יריב מן, מנהל האגף לפיתוח חברתי-כלכלי בחברה הבדואית בנגב

מר איימן סייף, הממונה לטיפול בחברה הערבית בזמן משבר הקורונה

ח"כ מטאנס שחאדה, יו"ר ועדת המשנה להתמודדות החברה הערבית עם נגיף הקורונה

ח"כ סעיד אלחרומי, הרשימה המשותפת